

UCHWAŁA

Dnia 24 listopada 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Monika Koba (przewodniczący)

SSN Paweł Grzegorzczak (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Pietrzykowski

Protokolant Katarzyna Jóskowiak

w sprawie z powództwa Z. O.
przeciwko P. O., B. K. i W. S.
przy udziale Gminy K.
o eksmisję,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 24 listopada 2017 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy w O.
postanowieniem z dnia 14 czerwca 2017 r., sygn. akt IX Ca (...),

"Czy gmina, zawiadomiona o toczącym się procesie o opróżnienie lokalu na podstawie art. 15 ust. 2 ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i zmianie Kodeksu cywilnego (jedn. tekst: Dz.U. 2016 r., poz. 1610), która przystąpiła do sprawy, ma interes prawny w zaskarżeniu zapadłego wyroku w części uwzględniającej powództwo o opróżnienie lokalu?"

podjął uchwałę:

Gmina, która została zawiadomiona o sprawie o opróżnienie lokalu na podstawie art. 15 ust. 2 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (jedn. tekst: Dz. U. z 2016 r., poz. 1610 ze zm.), jest uprawniona do złożenia apelacji od wyroku nakazującego opróżnienie lokalu, w którym ustalono uprawnienie do otrzymania lokalu socjalnego, także w zakresie nakazu opróżnienia lokalu.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 24 października 2016 r. Sąd Rejonowy w B. nakazał pozwanym B. K., W. S. i P. O., aby opróżnili i opuścili lokal mieszkalny nr (...) we wsi K., gmina K. i wydali go powodowi Z. O. Sąd ustalił jednocześnie, że pozwanym przysługuje uprawnienie do otrzymania lokalu socjalnego.

Apelację od wyroku, zarówno co do nakazu opróżnienia lokalu, jak i co do ustalenia uprawnienia do otrzymania lokalu socjalnego, złożyła wyłącznie Gmina K., biorąca udział w postępowaniu na podstawie art. 15 ust. 2 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (jedn. tekst: Dz. U. z 2016 r., poz. 1610 ze zm., dalej - „u.o.p.l.”). W apelacji zarzucono - oprócz błędnej oceny przesłanek uprawnienia do otrzymania lokalu socjalnego - naruszenie przepisów prawa procesowego i prawa materialnego co do przysługiwania pozwanym tytułu prawnego do lokalu, a w konsekwencji nieprawidłową ocenę zasadności roszczenia windykacyjnego powoda.

Sąd drugiej instancji - Sąd Okręgowy w O., rozpoznając apelację, powziął wątpliwości co do tego, czy w świetle art. 15 ust. 3 u.o.p.l., regulującego pozycję prawną gminy w procesie o opróżnienie lokalu, gmina może zaskarżyć wyrok sądu pierwszej instancji nie tylko w zakresie orzeczenia o lokalu socjalnym, lecz także co do nakazu eksmisji. Wątpliwościom tym Sąd dał wyraz w przedstawionym zagadnieniu prawnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 14 ust. 1 u.o.p.l. w wyroku nakazującym opróżnienie lokalu sąd orzeka o uprawnieniu do otrzymania lokalu socjalnego bądź o braku takiego uprawnienia wobec osób, których nakaz dotyczy. Obowiązek zapewnienia lokalu spoczywa na gminie właściwej ze względu na miejsce położenia lokalu podlegającego opróżnieniu.

Unormowanie to prowadzi do wniosku, że w sprawie o nakazanie opróżnienia lokalu, w której przepis ten ma zastosowanie (por. uchwały Sądu

Najwyższego z dnia 15 listopada 2001 r., III CZP 66/01, OSNC 2002, nr 9, poz. 109, z dnia 20 maja 2005 r., III CZP 6/05, OSNC 2006, nr 1, poz. 1, i z dnia 21 grudnia 2010 r., III CZP 109/10, OSNC 2011, nr 9, poz. 194), jeżeli powództwo okazuje się uzasadnione, sąd orzeka o istnieniu uprawnienia pozwanego, obowiązanego do opróżnienia i opuszczenia lokalu, którego korelatem jest obowiązek osoby trzeciej - gminy właściwej ze względu na miejsce położenia lokalu podlegającego opróżnieniu. Orzeczenie to jest sprzężone z nakazem opróżnienia lokalu, w tym sensie, że ma ono charakter obligatoryjny i konsekwencyjny wobec orzeczenia eksmisji, a jego wydanie nie zależy od tego, czy osoba uprawniona do otrzymania lokalu socjalnego zgłosiła żądanie przyznania takiego lokalu.

Wyrok uwzględniający powództwo o opróżnienie lokalu ma w rezultacie skutek wobec osoby trzeciej - gminy, nakładając na nią określony obowiązek albo negując istnienie tego obowiązku. Mechanizm, który ma w tej sytuacji chronić prawa gminy, regulują art. 15 ust. 2 i 3 u.o.p.l. Przepisy te stanowią, że sąd jest obowiązany, w każdej sprawie o opróżnienie lokalu, z urzędu zawiadomić gminę potencjalnie zobowiązaną do zapewnienia lokalu socjalnego w celu umożliwienia jej wstąpienia do sprawy. Udział gminy w procesie unormowano przez odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów kodeksu postępowania cywilnego o interwencji ubocznej, z dwoma zasadniczymi odstępstwami.

Po pierwsze, gmina nie musi wykazywać interesu prawnego w przystąpieniu do sprawy (art. 76 k.p.c.) - uznano, że interes ten wynika wprost z ustawy, a w konsekwencji wyłączono również możliwość złożenia opozycji wobec przystąpienia gminy do sprawy (art. 78 k.p.c.). Po drugie, do udziału gminy w postępowaniu nie ma zastosowania art. 79 zdanie 2 k.p.c., co prowadzi do wniosku, że czynności gminy mogą, przynajmniej w pewnym zakresie, pozostawać w sprzeczności z czynnościami i oświadczeniami strony.

Punktem wyjścia do rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia należało uczynić zawarte w art. 15 ust. 3 u.o.p.l. odesłanie do przepisów o interwencji ubocznej. Interwencja uboczna jest instrumentem służącym ochronie praw osób trzecich, których interesu może dotyczyć wyrok. Pozwala ona na zapewnienie takim osobom możliwości udziału w postępowaniu prowadzącym do wydania wyroku,

a tym samym na obronę w tym postępowaniu ich praw. Podmiotem takim, jak była mowa, jest niewątpliwie gmina w procesie o nakazanie opróżnienia lokalu.

Krąg uprawnień interwenienta ubocznego został zakresłony bardzo szeroko i odpowiada w zasadzie uprawnieniom strony. Czynności, których w świetle kodeksu postępowania cywilnego może dokonywać interwenient, dotyczą sprawy jako całości, nie zaś jedynie niektórych jej elementów lub wątków, w zależności od stopnia ich powiązania z interesem interwenienta. W świetle art. 79 zdanie 1 k.p.c. interwenient uboczny może dokonywać wszystkich czynności procesowych, jeśli tylko są one dopuszczalne według stanu sprawy, w tym wnosić środki zaskarżenia. Okoliczność, że środka zaskarżenia nie wniosła strona, nie stoi na przeszkodzie skutecznemu zaskarżeniu orzeczenia przez interwenienta ubocznego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 września 1964 r., II CR 214/64, OSNCP 1965, nr 10, poz. 165, i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 1982 r., II CZ 121/82, OSNCP 1983, nr 9, poz. 131).

Przepis art. 15 ust. 3 u.o.p.l. nie ogranicza uprawnień procesowych gminy wynikających z nakazu odpowiedniego stosowania do jej udziału w procesie przepisów o interwencji ubocznej. Nie wyłącza w szczególności dopuszczalności składania środków zaskarżenia od orzeczeń wydanych w sprawie o opróżnienie lokalu i nie limituje uprawnień gminy w tym zakresie do rozstrzygnięcia w przedmiocie lokalu socjalnego. Co więcej, wyłączenie stosowania art. 79 zdanie 2 k.p.c. wskazuje jednoznacznie na wolę wzmocnienia pozycji procesowej gminy i nadania jej w zestawieniu ze stanowiskiem interwenienta ubocznego bardziej samodzielnej pozycji. Należało tym samym założyć, że wyłączenie uprawnienia gminy do zaskarżenia wyroku w jakimś jego elemencie, w tym co do nakazu opróżnienia lokalu, wymagałoby wskazania istotnych jurydycznych racji przemawiających za tym stanowiskiem.

Przekonującym argumentem na rzecz tego wyłączenia nie mogło być procesowe usytuowanie gminy, która zgodnie z art. 15 ust. 3 *in fine* u.o.p.l. przystępuje do procesu po stronie powoda. Racją jest, że w sytuacji, w której gmina podważa zasadność orzeczonej eksmisji, sytuuje się w wyraźnej opozycji wobec strony powodowej. Sytuacja taka wykracza poza kodeksową formułę interwencji

ubocznej, jednakże na tle art. 15 ust. 3 u.o.p.l. została ona wyraźnie zaakceptowana przez prawodawcę, który zezwolił, aby czynności gminy stały w sprzeczności z zachowaniami strony. Gmina może zatem przeczyć twierdzeniom faktycznym powoda, złożyć wniosek o wyłączenie biegłego wskazanego zgodnie z wnioskiem powoda, a także, jak należy przyjąć, zaskarżyć wydane orzeczenie, mimo że powód nie dostrzega podstawy, aby je zakwestionować, bo jest ono dla niego korzystne.

Rozwiązanie to jest wyrazem założenia, że gmina, uczestnicząc w procesie o nakazanie opróżnienia lokalu, nie jest tylko pomocnikiem strony, lecz prowadzi również własny proces, a jej interesy mogą być sprzeczne zarówno z interesami powoda, jak i pozwanego. Skoro tak, to procesowego usytuowania gminy po stronie powoda nie można tłumaczyć jako normatywnego wyrazu wspólnoty interesów między powodem, a gminą, czemu wyraźnie zresztą przeczy wyłączenie stosowania wobec gminy art. 79 zdanie 2 k.p.c. Należy je raczej postrzegać jako zabieg techniczny, którego motywem mogło być przekonanie, że w kwestii, na której skupia się interes gminy, tj. orzeczenia o lokalu socjalnym, żądania gminy będą z reguły przeciwne wnioskowi strony pozwanej.

W uzasadnieniu postanowienia obejmującego zagadnienie prawne Sąd Okręgowy zwrócił uwagę na kwestię istnienia po stronie gminy interesu w zaskarżeniu. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, interes ten, warunkowany istnieniem pokrzywdzenia po stronie skarżącego (*gravamen*), jest przesłanką dopuszczalności środka zaskarżenia (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 2014 r., III CZP 88/13, OSNC 2014, nr 11, poz. 108). Co do zasady, w przypadku wniesienia środka zaskarżenia przez interwenienta ubocznego, interes w zaskarżeniu należy oceniać z perspektywy strony, na rzecz której interwenient działa w procesie. Reguła ta, z wyjaśnionych wcześniej powodów, nie może jednak dotyczyć rozważanej sytuacji, w której interesy powoda i gminy mogą być rozbieżne. W konsekwencji, interes gminy w zaskarżeniu wydanego orzeczenia należy oceniać samodzielnie, w oderwaniu od interesów stron.

Poza sporem jest, że gmina może mieć interes w zaskarżeniu wyroku w części, w jakiej dotyczy on lokalu socjalnego. W tym zakresie gmina jest

bezpośrednim adresatem rozstrzygnięcia na równi z powodem i pozwanym, jeżeli więc wywołuje ono dla niej niekorzystne skutki prawne, ma ona interes w jego zaskarżeniu. Nie ma jednak przekonujących powodów, aby interes ten ograniczać tylko do tego zagadnienia i negować jego istnienie w odniesieniu do tej części wyroku, w której orzeczono o obowiązku opróżnienia lokalu, jeżeli niekorzystny dla gminy skutek prawny wyroku jest konsekwencją tego rozstrzygnięcia.

Rozstrzygnięcie nakazujące opróżnienie lokalu, zapadające w sporze między stroną domagającą się eksmisji, a pozwanym, choć nie dotyczy gminy wprost, dotyka jej prawnego interesu, ponieważ nałożony na gminę obowiązek wynikający z art. 14 u.o.p.l. jest jego skutkiem. W tym fragmencie pozycja prawna gminy jest w istocie zbieżna z typową sytuacją interwenienta ubocznego, gmina ma bowiem interes prawny w tym, aby sprawa o opróżnienie lokalu została rozstrzygnięta na korzyść strony pozwanej (art. 76 k.p.c.), co wyklucza powstanie obciążającego ją obowiązku zapewnienia lokalu socjalnego. Interes ten jest szczególnie widoczny w tych sytuacjach, w których sąd nie może orzec o braku uprawnienia do lokalu socjalnego, a tym samym nałożenie obowiązku na gminę stanowi automatyczną konsekwencję rozstrzygnięcia podjętego co do opróżnienia lokalu (art. 14 ust. 4 u.o.p.l.).

Odmienne stanowisko musiałoby zakładać, że uczestnictwo gminy w procesie o opróżnienie lokalu ogranicza się w istocie do kwestii rozstrzygnięcia o lokalu socjalnym na wypadek orzeczenia nakazującego opróżnienie lokalu. Przepis art. 15 ust. 2 i 3 u.o.p.l., odsyłając do odpowiedniego stosowania przepisów o interwencji ubocznej ze wskazanymi wcześniej modyfikacjami, nie daje jednak podstaw do takiego uogólnienia. Gmina, na podstawie art. 15 ust. 2 u.o.p.l., wstępuje do sprawy o opróżnienie lokalu, jako pewnej całości, obejmującej zarówno rozstrzygnięcie w przedmiocie eksmisji, jak i co do lokalu socjalnego. O sprawie tej zawiadamia się gminę w każdym przypadku, nie zaś tylko wówczas, gdy okaże się, że ze względu na sytuację procesową może być ona obowiązana do zapewnienia lokalu socjalnego. Sformułowanie to różni się od użytego w art. 15 ust. 1 zdanie 1 u.o.p.l. i stanowi dodatkowy argument na rzecz pełnego, nieograniczonego charakteru uczestnictwa gminy w procesie.

Dostrzec również należało, że przyjęcie odmiennego stanowiska mogłoby rodzić trudności z praktycznego punktu widzenia, zważywszy, że konsekwentnie nie mogłoby ono pozostać bez wpływu na zakres, w jakim gmina mogłaby skutecznie formułować twierdzenia faktyczne i składać wnioski dowodowe. Mogłyby one dotyczyć tylko podstawy uprawnienia do lokalu socjalnego, nie mogłyby natomiast rzutować na kwestię tytułu prawnego do lokalu, a w konsekwencji zasadność żądania eksmisji.

Do przeciwnego wniosku nie skłaniał również argument, że uprawnienie do zaskarżenia orzeczenia w zakresie nakazu opróżnienia lokalu nadaje gminie pozycję zbliżoną do roli podmiotów zajmujących w postępowaniu cywilnym pozycję rzeczników interesu publicznego (art. 55 i n. k.p.c.). Zaskarżając wyrok w części nakazującej eksmisję, jeżeli w wyroku tym ustalono jednocześnie uprawnienie do otrzymania lokalu socjalnego, gmina nie działa bowiem w interesie ogólnym, wyrażającym się w dążeniu do tego, aby orzeczenie co do eksmisji było zgodne z prawem, lecz dąży do zabezpieczenia własnego interesu w ramach obowiązków związanych z gospodarowaniem mieszkaniowym zasobem gminy (art. 20 i n. u.o.p.l.), w tym wydzielonymi w jego ramach lokalami socjalnymi, których niezapewnienie - w razie ustawowej konieczności - łączy się z odpowiedzialnością odszkodowawczą gminy (art. 18 ust. 5 u.o.p.l.; por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2006 r., III CZP 21/06, OSNC 2007, nr 2, poz. 22, i z dnia 7 grudnia 2007 r., III CZP 121/07, OSNC 2008, nr 12, poz. 137).

Stanowisko, według którego gmina jest uprawniona do zaskarżenia wyroku nakazującego opróżnienie lokalu i ustalającego uprawnienie do otrzymania lokalu socjalnego przez osoby objęte tym nakazem, także w części dotyczącej opróżnienia lokalu, nie powinno być przeciwstawiane pogładowi, że w sprawie o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej, jeżeli sąd orzeka o wydaniu lokalu małżonkowi, któremu w ramach działu przyznano prawo do lokalu (art. 624 w związku z art. 567 § 3 i art. 688 k.p.c.), gmina może realizować uprawnienia procesowe tylko w zakresie ograniczającym się do istnienia lub nieistnienia uprawnienia do otrzymania lokalu socjalnego (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2003 r., III CZP 40/03, OSNC 2004, nr 6, poz. 89). Pogład ten dotyczy szczególnej sytuacji, w której orzekanie o opróżnieniu lokalu,

a w konsekwencji o uprawnieniu do lokalu socjalnego, jest wynikiem tego, że na skutek dokonanego podziału jeden z małżonków traci tytuł prawny do zajmowania lokalu. W tym przypadku obrona tytułu prawnego do zajmowania lokalu i przeciwstawianie się obowiązкови jego opróżnienia, byłyby bezprzedmiotowe, obowiązek ten jest bowiem koniecznym skutkiem przyjętego przez sąd sposobu podziału.

Niezależnie od specyfiki materialnoprawnej, orzekanie o uprawnieniu do lokalu socjalnego następuje w rozważanej sytuacji w trybie nieprocesowym, któremu nieznana jest instytucja interwencji ubocznej, stanowiąca podstawę określenia uprawnień procesowych gminy w sprawie o nakazanie opróżnienia lokalu, należącej do trybu procesowego. Nieodzowne było zatem swoiste ukształtowanie tych uprawnień, uwzględniające zarówno szczególną materialnoprawną podstawę obowiązku opróżnienia lokalu, jak i nieprocesowy tryb orzekania co do tej kwestii.

Z tych względów, Sąd Najwyższy uchwalił, jak w sentencji.

jw

r.g.